

Riigikohtunikud külastasid 21. ja 22. jaanuaril Euroopa Inimõiguste Kohut

Riigikohtu 14 kohtunikku kuulasid kahepäevase visiidi käigus EIK-s suurkoja istungit asjas *Kuijt vs. Holland*, kohtusid esimehe Mattias Guyomari, Eesti kohtuniku Peeter Roosma ja teiste III osakonna kohtunikega, samuti kantsleri Marialena Tsirli ning kohtuametnikega, sh sealsete Eesti juristidega. Kohtuti ka Aino Lepik von Wireniga, Eesti Vabariigi suursaadikuga Euroopa Nõukogu juures.

1) 21. jaanuaril 2026 toimus EIK suurkoja istung kohtuasjas [Kuijt vs. Holland \(19365/19\)](#).

2019. aastal EIK-le esitatud kaebus anti kohe arutamiseks üle suurkojale, mistõttu puudub selles asjas 7-liikmelise koja otsus. Kaebus puudutas Hollandi Ülemkohtu (*Hoge Raad*) 11-liikmelise kriminaalkollegiumi praktikat lubada osaleda kohtuasja arutamises nn reservistidel, st kollegiumi kohtunikel, kes ei kuulunud konkreetse asja lahendamiseks määratud koosseisu. Kaebaja vaidlustas ülemkohtus enda süüdimõistmise linnavolikogu ametliku koosoleku segamises, mille eest oli talle mõistetud kahe nädala pikkune vangistus. Kaebaja leidis, et tema asja lahendas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) artikli 6 lg 1 vastaselt ebaseaduslik kohtukoosseis, kuna lisaks 3-liikmelisele määratud koosseisule võisid asja arutamisel osaleda kuni 8 reservisti. EIÕK artikli 6 lõike 1 kohaselt peab õigust mõistma „seaduse alusel moodustatud kohus“. Hollandis sai seaduse kohaselt moodustada vaid 3- ja 5-liikmelisi koosseise, reservistide kaasamine oli lubatud ülemkohtu enda reeglite alusel.

Suurkoja istungil vaidles valitsus esmalt vastu kaebuse vastuvõetavusele, leides, et kaebaja ei ole kohaselt ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. Teiseks ei nõustunud valitsus sellega, et kohtukoosseis oleks olnud ebaseaduslik. Reservistide osalemine kohtu reeglite alusel täitis õiguskindluse ja kohtupraktika ühtlustamise ning ettenähtavuse eesmärgi. Kuna seadus ei näe ette suuremat kohtukoosseisu (st kogu kollegiumi poolt otsustamist), on see ainus võimalus tagada kohtunike tasandil kohtupraktika ühtsus. Valitsuse hinnangul oli ebakohane mõjutamine välistatud, kuna otsuse teevad (st hääletavad) vaid koosseisu määratud kohtunikud. Kaebaja esindaja arvates saaks kohtupraktika ühtsust tagada ka teisiti. Reservistide kaasamiseks puudub seaduslik alus ning nende osalemine ei ole ette teada. Kaebaja asjas ei avaldatud kaebajale ka hiljem, kas üldse ja kui, siis mitu reservisti tema asja arutamise juures oli. Kaebaja viitas mh Euroopa Kohtu otsusele (EKO (suurkoda) 11.07.2024, liidetud kohtuasjad [C-554/21](#), [C-622/21](#) ja [C-727/21, Hann-Invest jt](#)), kus leiti, et nõuetega, mis olemuslikult tulenevad õigusest tõhusale kohtulikule kaitsele ja õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, ei ole ühitatav selline liikmesriigi kohtusisene mehhanism, mille kohaselt on selle kohtu kohtupraktika järjepidevuse kaalutlusel võimalik sekkuda asja lahendava kohtukoosseisu otsustusprotsessi. Valitsus väitis, et see otsus on tehtud pärast kaebaja asja lahendamist ega saa olla relevantne.

EIK suurkoja 17 kohtunikust esitasid küsimusi 11. Kaebajalt küsiti eelkõige selle kohta, kuidas rikkus võimalik reservistide osalemine tema subjektiivseid õigusi. Üldisemalt uuriti, et kui reservistide osalemine oleks seaduses ette nähtud, kas siis peaks kaebaja seda EIÕK artikli 6 lõikega 1 kooskõlas olevaks. Valitsuse esindajalt küsiti konkreetse asja asjaolude kohta, aga ka üldisemalt selle kohta, mis on reservistide tegelik väärtus, millal otsustatakse reservistide

kaasamine ja milline on nende osalemise ulatus (sh mida nad teha ei või), kas reserviste on võimalik taandada ja kui on, siis kes seda otsustab (kas samad kohtunikud ise), ning miks ei ole ette nähtud võimalust teha otsus *en banc*. Kuna menetlusosaliste vastused jäid teatud määral umbmääraseks, täpsustasid mitu kohtunikku oma küsimusi uuesti. EIK istungitel ei ole kohtunikel lubatud esitada n-ö teises ringis uusi küsimusi, vaid üksnes küsida täpsustusi. Kaebaja ei vastanud selgelt küsimusele, kas piisaks reservistide seadustamisest või näeks ta ka siis ebakohast mõjutamisvõimalust. Kaebaja väitel sõltuks vastus konkreetse regulatsiooni sõnastusest, kuid regulatsiooni ei ole. Lõpuni selgeks ei saanud see, kas kaebaja asja arutamise juures olid reservistid või mitte ning kelle taandamist peaks taotlema, kui ei ole ette teada, kes osalevad reservistidena.

Suurkoja otsuse tegemise aeg ei ole teada, kuid tavapäraselt võib see võtta aega kuni üks aasta.

2) Pärast suurkoja istungit kohtusid riigikohtunikud suursaadik Aino Lepik von Wiréniga.

Suursaadik Euroopa Nõukogu juures rääkis laiemalt 46 Euroopa riiki ühendava Euroopa Nõukogu tegevusest, mis hõlmab lisaks oma kõige kuulsamale institutsioonile ehk EIK-le palju erinevaid valdkondi ja kehandeid. Euroopa Nõukogu tegevuse fookus on muutunud Ukraina sõja tõttu. Ukrainaga seotud tegevused on selgelt ka Eesti prioriteet. Näiteks läbis Riigikogus 14. jaanuaril 2026 esimese lugemise „Ukraina vastu toime pandud agressioonikuriteo eritribunali halduskomitee asutamise Euroopa Nõukogu laiendatud osalise kokkuleppe heakskiitmise seadus“ ([760 SE](#)). Eritribunal soovitakse luua Haagi, kuid peamine probleem on selles, et ei ole teada, kui kalliks selle loomine võib minna. See omakorda takistab mitmetes riikides kiiret ratifitseerimismenetlust. Teine suurem ettevõtmine seoses Ukrainaga on kompensatsioonimehhanismi loomine ukrainlastele tekitatud sõjakahjude hüvitamiseks. 2025. aasta detsembris [kirjutati Haagis alla](#) Ukraina kahjunõuete rahvusvahelise komisjoni asutamise konventsioonile, kuid ka selle ratifitseerimine võtab aega. Seni ei ole selge, kuidas neid taotlusi menetlema hakatakse ning eelkõige – kust tuleb selleks raha. Konventsioon jõustub, kui selle on ratifitseerinud vähemalt 25 allakirjutanut, kelle sissemaksed eelarvesse on piisavad, et tagada ka komisjoni töö jätkusuutlik rahastamine. Kahjunõuete komisjon on tervikliku rahvusvahelise Ukraina kompensatsioonimehhanismi teine samm. Esimene samm, samuti Euroopa Nõukogu raamistikus loodud kahjude register, loodi 2023. aasta mais ning selle ülesanne on koguda ja registreerida kahjunõudeid ning vastavaid tõendeid, mida saavad esitada nii füüsilised ja juriidilised isikud kui ka Ukraina riik. Kompensatsioonimehhanismi viimaseks sammuks tuleb luua fond, mis hüvitab Ukrainale komisjoni kinnitatud nõuded.

Hoopis teistlaadse väljakutse esitasid Euroopa Nõukogu riigid, sh Eesti, EIK-le avalduse esitamisega, milles tauniti EIK praktikat migratsioonivaldkonnas. Avalduse tagajärjel valmistab Euroopa Nõukogu inimõiguste juhtkomitee ([CDDH](#)) [2026. aasta maiks ette deklaratsiooni](#), mille eesmärk on ühelt poolt rõhutada inimõiguste ja EIK tähtsust ja suveräänsust, teisalt teadvustada riikide praktilisi probleeme julgeoleku ja turvalisuse tagamisel. Viimast ohustavad nii ebaseaduslik ränne kui ka raskete kuritegude eest süüdi mõistetud välismaalased. CDDH Esimene selleteemaline [kohtumine](#) toimus jaanuaris 2026, järgmine on juba veebruaris.

3) 22. jaanuaril kohtusid riigikohtunikud EIK kohtunike, kantsleri ja ametnikega.

Eesti delegatsiooni võttis vastu EIK esimees Mattias Guyomar (Prantsusmaa), III osakonna esimees Ioannis Ktistakis (Kreeka) ja Eesti kohtunik EIK-s Peeter Roosma, kes on III osakonna aseesimees. Kohtumisel osalesid ka kõik EIK III osakonna, mis arutab Eestist laekunud kaebusi, kohtunikud. EIK esimees rõhutas koostöö tähtsust riigisiseste kohtutega ning jagatud vastutuse põhimõtet. Riigikohtu esimees Villu Kõve rõhutas EIÕK ja EIK tähtsust Eesti kohtusüsteemis, sh seda, et Eesti põhiseadust tõlgendatakse paljuski just EIK kohtupraktika valguses. Villu Kõve sõnul on EIK inimõiguste viimane turvaline sadam Euroopas. Kohtumist kajastav uudis on avaldatud ka [EIK kodulehel](#).

EIK kantsler Marialena Tsirli rääkis statistikast ja kohtuasjade jäägi vähendamise meetmetest. 30. novembri 2025 seisuga oli pooleli 58 800 kaebuse arutamine. Kaebuste jäägi vähendamine on saavutatud erinevate kantselei rakendatud menetluslike muudatustega ja IT-vahendite kasutuselevõttuga. Põhiosa kaebustest tuleb seitsmest riigist ([30.11.2025 seisuga](#)): Türgi (21 100 kaebust), Venemaa Föderatsioon (veel lahendamata kaebusi on 7500), Ukraina (4600), Poola (3500), Rumeenia (3500), Itaalia (2750) ja Kreeka (2650). Võrduseks, et Eesti suhtes oli arutamisel aastavahetuse seisuga 27 asja. Vt ka 2025. aasta septembri seisuga Eesti asjade statistika: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/CP_Estonia_ENG.

EIK „ellujäämise“ küsimus tõusetus 2010. aasta paiku, kui kaebuste jääk oli 160 000 asja juures. Seejärel on Euroopa Nõukogu liikmesriigid võtnud alates 2010. aasta [Interlakeni deklaratsioonist](#) vastu erinevaid avaldusi EIK toetuseks ning meetmeid kohtuasjade jäägiga võitlemiseks. Sealhulgas on vastu võetud EIÕK 15. ja 16. protokoll. EIK omakorda on muutnud oma sisemist töökorraldust, mis on aidanud hakkama saada meeletu kaebuste arvuga. Esmalt tegeleti EIK-s selgelt vastuvõetamatute kaebustega. Nende lahendamine anti üle ainuisikuliselt asju lahendavale kohtunikule (*single judge*). Viimane ei ole kunagi konkreetsest vastustajariigist endast. Seejärel loodi sõelumissüsteem ning kaebused jagati tähtsuse järgi gruppidesse. EIK hakkas töötama *one in-one out* strateegia alusel, et vältida uute asjade kuhjumist. Lisaks täpsustati kohtureeglite reeglit 47 ning kaebusi, misjärel võib EIK-le kaebusi esitada vaid ranges vormis. Korduvkaebustega tegelemiseks rakendati piloototsusemenetlust (juhtlahend tehakse struktuurse probleemi kohta, mille alusel peab riik lahendama teised analoogsed asjad ise). Korduvkaebusi hakati liitma ning neile kohaldama lihtsustatud WECL-menetlust (=well established case-law). Hiljem lisandus WECL *fast-track* menetlus ning seejärel nn *broader* WECL, kus korduvkaebuseks loetakse ka sellised asjad, kus konkreetse riigi enda kohta varem samalaadses asjas lahendit tehtud ei ole, ent lähtutakse teiste riikide suhtes tehtud lahenditest. Korduvkaebusi lahendab 3-liikmeline komitee, kelle otsused ei ole edasikaevatavad. EIK suunab kaebajaid ja riike aina enam ka sõbralike kokkulepete sõlmimisele ja ootab riikidelt ühepoolsete deklaratsioonide (millega tunnistatakse eksimust ja pakutakse hüvitist) esitamist. Kui varem lahendas EIK kaebusi nende laekumise järjekorras, siis nüüd võetaks esmalt ette kiireloomulisemad asjad, sh need, mille lahendamine aitab ära hoida uusi kohtuasju. Kasutatakse ka *impact cases* mõistet – need on kohtuasjad, mis on olulised konkreetsele riigi või kogu Euroopa jaoks. Nt 2021. aastal oli Islandi jaoks väga oluline kohtukoosseisu seaduslikkust puudutava asja (Guðmundur Andri Ástráðsson vs. Island, [26374/18](#)), ent kogu Euroopa jaoks laste vaksineerimisjuhtumi lahendamine (Vavříčka jt vs.

Tšehhi Vabariik, [47621/13](#)). Aktuaalsed teemad muutuvad ajas, sõltuvalt üldiselt maailmas ja Euroopas toimuvast. Praegu jõuab EIK-sse palju keskkonnaasju, aga uus teema on nt ka bioetika ja elulõputahteavaldustega seonduv. Jätkuvalt on palju kaebusi kinnipidamistingimuste, menetluse kestuse ning kohtulahendite täitmatajätmise kohta.

EIK teeb palju selleks, et oma praktikat võimalikult laialt levitada. Sellise tegevuse hulka kuuluvad ühelt poolt riigi- ja õppevisiidid Strasbourgi, teisalt lahendite ja nende kokkuvõtete tõlkimine, videod, analüüsid, koos Euroopa Liiduga koostatud käsiraamatud ning nüüd ka nn *knowledge-sharing platvorm*.

4) Kohtumisel EIK III osakonna kohtunikega (kes lahendavad Eesti vastu esitatud kaebusi) räägiti peamiselt kahest teemast: õiguskindlusest ja kohtupraktika ühtlustamisest ning menetluslikest garantiidest kohtunike distsiplinaarkorras vastutusele võtmise korral.

EIK kohtunikud jagunevad viide osakonda (*section*). Need moodustatakse võttes arvesse geograafilist ja soolist tasakaalu, aga ka seda, et neisse kuuluvatel kohtunikel oleks võimalikult võrdne töökoormus ning et hõlmatud oleksid erinevad õigussüsteemid. Seega ei ole tegemist valdkondlike või mingil moel spetsialiseerunud kolleegiumitega. Osakonna kohtunist moodustatakse kaebuste läbivaatamiseks 3- või 7-liikmelised koosseisud. Kaebuste kohe vastuvõetamatuks tunnistamise otsused teeb ainuisikuliselt asju läbivaatav kohtunik. Neid kaebusi riikidele vastamiseks ei saadeti.

Esiteks tegid kohtunikud Darian Pavli ja Nele Siitam ettekanded teemal „**Õiguskindlus, kohtupraktika ühtlus, erinev kohtupraktika**“ (*Legal certainty, case-law consistency, divergent case-law*).

Albaania kohtunik EIK-s Darian Pavli selgitas EIK praktika põhiprintsiipe. Õiguskindlus kuulub EIÕK artikliga 6 kaitstud õiguse õiglasele kohtumenetlusele alla. Kuigi teatud erisused on paratamatud, muutub kohtupraktika lahknevus probleemiks siis, kui see on tõsine ja pikaajaline. EIK kasutab rikkumise tuvastamisel 4-elementilist testi, mille käigus hinnatakse järgmist.

- Kas kohtupraktika erisused on tõsised ja pikaajalised?
- Kas riigisisese süsteemis on vahend ebaühtluse ületamiseks? Näiteks on enamikes Euroopa riikides võimalik moodustada *en banc* koosseise. Ent probleemi võib ületada ka n-õ poolametlike vahenditega, nt kohtute vahelised regulaarsed ümarlauad, või mitteformaalsete lahendustega.
- Kas eelmises punktis nimetatud vahendit kasutatakse piisavalt kiiresti ja laialdaselt?
- Kas vahend täitis eesmärgi?

Riigikohtunik Nele Siitam selgitas omakorda Eesti kohtusüsteemi erisusi, sh et Riigikohtus on võimalik anda erimeelsusi tekitav kohtuasi üle kogu kolleegiumile, erikogule või üldkogule, kuid eksisteerivad ka poolametlikud meetmed (kohtunike iga-aastased ümarlauad). Lisaks võib kohtute või kolleegiumite sees kasutada muid mitteformaalseid lahendusi kohtupraktika ühtluse tagamiseks.

Teiseks vahetasid kohtunikud arvamusi teemal „Kohtunike distsiplinaarvastutus ja distsiplinaarmenetlus“ (*Judges' disciplinary responsibility and disciplinary proceedings*).

Iiri kohtunik EIK-s Úna Ní Raifeartaigh andis ülevaate asjakohasest kohtupraktikast. Üldjuhul kohalduvad kohtunike distsiplinaarmenetlusele EIÕK artikli 6 lõike 1 garantiid, kuna pigem on EIÕK kontekstis tegemist „tsiviilmenetlusega“. Kui erandjuhul on distsiplinaarmenetlus käsitatav kriminaalmenetlusena, siis laienevad ka muud artikli 6 tagatised. Selleks, et tuvastada, kas artikkel 6 üldse kohaldub (st kas asja saab pidada „tsiviilasjaks“), tuleb esmalt teha nn Eskelineni test. Selle kohaselt on riigiteenistujat puudutav töövaidlus tsiviilõiguslik, välja arvatud juhul, kui on täidetud kaks kumulatiivset tingimust: 1) riigisisene õigus välistab sõnaselgelt kohtusse pöördumise õiguse kõnealuse ametikoha või töötajate kategooria puhul; 2) välistamine on objektiivselt põhjendatud riigi huvidega.

Kui EIÕK artikkel 6 kohaldub, siis peaksid menetluslikud tagatised kaitsema kohtunikku meelevaldse ja poliitilise tagakiusu eest (vt nt EIKo (SK) 06.11.2018 Ramos Nunes de Carvalho e Sá vs. Portugal, [55391/13](#)). Mitmed olulised kohtuasjad on seotud ka kohtuniku sõnavabaduse piiridega. 2025. aasta lõpus tehtud suurkoja lahendis leidis EIK, et kohtuniku Facebooki kommentaaride – milles ta väljendas toetust põhiseaduslikule korrale ning kritiseeris kohtukorraldust – eest karistamine rikkus EIÕK artiklit 10 (EIKo (SK) 15.12.2025, Danilet vs. Rumeenia, [16915/21](#)). EIK rõhutas, et kui demokraatia või õigusriik on tõsisel ohus, on kohtunikel õigus avaldada oma arvamust üldistes huvides. Sellises kontekstis tehtud väljaütlemised on pigem EIÕK artikliga 10 kaitstud ning kohtuniku karistamise õigustamiseks peab esinema tõsine ühiskondlik vajadus.

Seejärel tegi **riigikohtunik Kai Kullerkupp** ülevaate kohtunike distsiplinaarmenetlusest Eestis. Eestis on kohtunike distsiplinaarasjade lahendamiseks Riigikohtu juures distsiplinaarkolleegium, kelle pädevuses on mõista kohtunik distsiplinaarsüüteo toimepanemises süüdi ja määrata distsiplinaarkaristuseks noomitus, rahaträhtv kuni ühe kuu ametipalga ulatuses, ametipalga vähendamine ja ametist tagandamine. Distsiplinaarkolleegiumisse kuulub viis riigikohtunikku, viis ringkonnakohtunikku ja viis esimese astme kohtunikku. Viimastel aastatel on tehtud umbes kaks otsust aastas ning need distsiplinaarmenetlused on eelkõige algatatud seetõttu, et kohtunik ei ole lahendanud asju mõistliku aja jooksul. Eestis ei ole seni probleeme sellega, et kohtunike vastu esitataks alusetuid süüdistusi. Mis puudutab menetlust, siis kuigi Eestis ei ole distsiplinaarmenetlus paigutatud ühegi konkreetse menetlusliigi all, siis 2024. aastal selgitas Riigikohtu üldkogu, et see sarnaneb kõige rohkem halduskohtumenetlusele, mistõttu tuleb lähtuda uurimispõhimõttest, mitte võistlevast menetlusest (RKÜKo 11.11.2024, [3-24-2036/10](#)).

- 5) Teisel visiidipäeval kohtusid riigikohtunikud eraldi ka Eesti kohtunikuga EIKs, Peeter Roosmaga, ja EIK-s töötavate Eesti juristidega. Toomas Sillaste** töötab juristina juriskonsuldi direktoraadis (*lawyer of the Directorate of the Jurisconsult*) ja **Merike Saarmann** on Eestist esitatud kaebusi menetlev jurist (*Estonian case-processing lawyer*).

Merike Saarmann rääkis Eesti asjade statistikast ning selgitas, kuivõrd väike osa kaebusi jõuab üldse sisulise aruteluni. Eesti vastu esitatud kaebustest suurema hulga lahendab asju

ainuisikuliselt läbivaatav kohtunik (praegu Albaania kohtunik) ning neid kaebusi riigile ei edastata. Lisaks jääb umbes 20% kaebustest läbi vaatamata seetõttu, et need ei vasta kohtureeglite reegli 47 formaalsetele nõuetele. Kuigi kaebajatele teatatakse kohe kaebuse puudustest, siis juhul, kui kaebus on esitatud 4-kuulise tähtaja lõpus, ei pruugi kaebaja jõuda uut korrektset kaebust esitada. Ülejäänud kaebused lähevad läbivaatamisele kas 3-liikmelisele komiteele (korduvkaebused) või 7-liikmelisele kojale. Need kaebused saadetakse riigile vastamiseks ühe aasta jooksul kaebuse laekumisest. EIK püüab teha lahendi kahe aastaga, kuid praktikas ei ole see alati võimalik. Eesti asjadega tegeleb ainult üks jurist, seega spetsialiseeruda ei saa, kuid Merike Saarmann on kohtuüleselt vangidega seotud kohtupraktika koordinaator. Kohtulahendi projekt läbib väga mitmed kontrollitasandid. Lisaks keeletoimetamisele jälgitakse seda, et kohtupraktika oleks ühtne ning eriteadmisi nõudvates asjades vaatavad projekti üle konkreetsed eksperdid (nt migratsiooniasjad, keskkonnaasjad, EL õigusega seotud asjad).

Juriskonsuldi juures töötav Toomas Sillaste rääkis enda tööst, mis puudutab laiemalt kohtupraktika ühtsuse tagamist eelkõige 7-liikmelise koja asjades. EIK-s on kohtupraktika ebaühtlus n-ö sisse kirjutatud tulenevalt sellest, et asju lahendavad viis üksteisest sõltumatut ja autonoomset osakonda. Seetõttu peab juriskonsuldi direktoraat tagama osakondade-ülese kohtupraktika ühtlustamise. Lisaks koostab ta võrdleva õiguse analüüse erinevates küsimustes. Kahjuks on need analüüsid kohtusisesed dokumendid ega ole avalikult kättesaadavad.

Kohtupraktikat ühtlustatakse ka standardtsitaatide kasutamisega. Nii viidatakse iga kohtuotsuse „üldpõhimõtete“ (*general principles*) osa all samadele lahenditele. Selleks on välja töötatud spetsiaalne kohtujuristide tööd hõlbustav IT-lahendus. Loodetavasti muutub see vahend peatselt ka avalikult kättesaadavaks. Mis puudutab viitamistehnikat, siis ei olda siiski jõutud kokkuleppele, kas viidata kõige esimesele või kõige viimasele EIK suurkoja lahendile.

EIK on järjepidevalt arendanud ka juba eelnevalt nimetatud avalikult kättesaadavat „Knowledge-sharing“ platvormi, kust leiab EIK praktika analüüse EIÕK artiklite ja teemade kaupa. Analüüse kaasajastatakse kaks korda aastas. Lisaks aitab kohtupraktika levitamisele kaasa SCN ehk *Superior Courts Network*, kuhu kuulub 111 kohut kõikidest Euroopa Nõukogu riikidest.